

- 39 Там само.
40 Там само.
41 Там само. – Арк. 189.
42 Там само. – Арк. 229.
43 Там само. – Арк. 245.
44 Там само. – Арк. 55.
45 Там само. – Арк. 56.

SUMMARY

Oksana Borutska

STATUS AND SOME TRENDS OF PROTESTANTISM IN LVIV AT THE END OF 60 YEARS OF XX CENTURY

It is about existence, demographics individual churches and Protestant religious organizations, their relations with the Soviet authorities in Lviv at 1960–the XX century.

Key words: Protestantism, the Church of Evangelical Christians-Baptists (ECB), Seventh Day Adventist Church (SDA) Church of Christians of Evangelical Faith (Pentecostals CEF), Jehovah's Witnesses.

Наталія Воронянська,
*аспірантка кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

РОЗВИТОК ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА (1970-ТІ – 1990 РІК)

Розглянуто законодавство про релігійні культу з початку 1970-х років до 1990 року, що застосовувалося Радянським Союзом щодо протестантських об'єднань. Проаналізовано його вплив на розвиток Церкви адвентистів сьомого дня, формування її інституційних структур. Вказано на особливості зазначеного періоду в розвитку конфесії.

Ключові слова: Церква адвентистів сьомого дня, законодавство, інституційний розвиток, інструкція, постанова.

Адвентизм з'явився в Україні в останній чверті XIX століття і до нашого часу пройшов нелегкий шлях еволюції. Якщо доктринально-теологічні особливості вчення практично не зазнавали змін, то зовсім по-іншому відбувався розвиток організаційної структури конфесії. У порівнянні зі світовим адвентизмом адвентизм в СРСР, зокрема в Україні, до 1990 року розвивався власним особливим шляхом. Значний вплив, як правило, деструктивного характеру, на нього справила ідеологія радянської держави, законодавство про релігійні культу якої помітно деформувало принципи релігійної діяльності адвентизму, призвело до створення структури відірваної та відмінної від всесвітньої

організації, сприяло її замкненості. Визначальним у розвитку новітньої історії адвентизму став період 1970-х – 1980-х років, адже саме тоді були закладені основи формування структури адвентизму сучасного типу, закладена мережа сучасних інституцій.

Сьогодні Церква християн Адвентистів сьомого дня (далі – АСД) має численних прихильників в Україні і посідає визначне місце в системі міжцерковних взаємин, тому актуальним залишається вивчення її розвитку як неодмінної складової дослідження цього напрямку.

Зазначена тема поки що не знайшла належного відображення у дослідженнях вітчизняних науковців, опрацьовані лише її окремі компоненти. Так, у праці автор спирається на дослідження Ю. Вільхового¹, В. Докаша², О. Гончарова³, а також на праці адвентистських авторів: Є. Зайцева⁴ та П. Осадчука⁵.

Метою дослідження є простежити вплив радянського законодавства на формування інституційних структур, культово-обрядової практики, ведення місіонерської роботи, системи релігійної освіти Церкви АСД.

На початку 1970-х років від колишньої жорстко централізованої та дисциплінованої структури Церкви АСД не залишилося практично нічого. Відповідно до радянського законодавства про культу, пресвітери і проповідники відсторонювалися від керівництва громадами, натомість керівним органом ставала так звана «двадцятка». Діяльність духівника оформлювалася подібно до найманого робітника: він укладав із громадою контракт, отримував від неї заробітну платню, чітко регламентувалася необхідна кількість проповідей на місяць. Пресвітер не мав права втручатися у фінансову діяльність громади. Була введена обов'язкова реєстрація громад, молитовних будинків, пресвітерів і проповідників в органах державної влади. Постанова ВЦВК і РНК РРФСР «Про релігійні об'єднання» від 1929 року, яка стала основою радянського законодавства про релігійні культу, визначала, що членами релігійних громад могли бути лише особи, що досягли 18-річного віку; для створення громади необхідна була участь не менше, ніж двадцяти осіб. Для безпосереднього виконання функцій, пов'язаних із управлінням та користуванням культовим майном обиралися виконавчі органи з трьох осіб, причому орган реєстрації мав право виключати з виконавчого органу осіб, які його не влаштували; для перевірки культового майна і грошових сум, що надходили у вигляді добровільних пожертвувань, із членів громади повинна була обиратися ревізійна комісія у кількості не більше трьох осіб. Релігійним об'єднанням заборонялося створювати каси взаємодопомоги, виробничі об'єднання, надавати матеріальну підтримку своїм членам, організувати спеціальні дитячі, юнацькі, жіночі, молитовні та інші зібрання, а також біблії, літературні, рукодільні, трудові та задля вивчення основ релігії. Заборонялося влаштувати екскурсії, дитячі майданчики, відкривати бібліотеки, читальні, санаторії. Діяльність служителів культу обмежувалася територією, на якій знаходився молитовний будинок та постійно проживали віруючі громадяни. Майно, необхідне для відправлення культу, оголошувалося націоналізованим і знаходилося на обліку у виконкомах. У разі недотримання законодавства про культу релігійні об'єднання могли зніматися із реєстрації⁶.

Відповідно до «Інструкції по застосуванню законодавства про культу» 1961 року вільне виконання релігійних обрядів дозволялося настільки, наскільки вони не порушують суспільного порядку і не супроводжуються посяганням на права громадян СРСР. Фактично заборонялося все, що виходило за межі власне релігійної служби. Лише з дозволу місцевих виконкомів дозволялося влаштовувати загальні зібрання віруючих для обговорення питань, пов'язаних із керівництвом справами релігійної громади і користуванням культового майна, влаштовувати релігійні обряди під відкритим небом, а також у будинках віруючих. Релігійні центри, громади тощо були зобов'язані безперешкодно допускати державних посадових осіб до періодичного огляду майна та перевірки прибутково-видаткових книг та інших документів⁷. Усі спеціально побудовані, а також придбані на кошти релігійних об'єднань молитовні будинки з культовим майном, що знаходиться в них, були власністю держави. Виконавчі органи були зобов'язані подавати в рай- міськвиконкоми та уповноваженому Ради у справах релігій протоколи загальних зборів членів засновників та відповідні відомості про склад обраних виконавчих структур, відомості про служителів культу (анкету, автобіографію, фото, копію угоди про найм і документи про направлення їх духовними центрами)⁸. За допомогою нового Положення Всесоюзна рада євангельських християн-баптистів, яке було взято за приклад і для інших протестантських об'єднань, кількість проповідників у громадах із 6–8 осіб була обмежена до трьох, кількість молитовних зібрань із 6–8 на тиждень – до двох. Вимоги законодавства були відповідно відображені у «Принципах діяльності громад» церкви АСД⁹.

Не менш жорсткими по відношенню до протестантів були й норми кримінального та адміністративного законодавства. Так, Кримінальний кодекс передбачав до п'яти років позбавлення волі чи заслання лише за підбурення до порушення законодавства про релігійні культу¹⁰. Указ Президії ВР УРСР від 26.03.1966 року «Про адміністративну відповідальність» визначав покарання у вигляді штрафу за ухилення від реєстрації об'єднання в органах влади; при порушенні встановлених законодавством правил організації і проведення релігійних зборів, походів та інших церемоній культу; за організацію і проведення служителями культу і членами релігійних об'єднань спеціальних дитячих та юнацьких зборів, а також трудових, літературних та інших гуртків і груп, що не мають відношення до відповідного культу¹¹.

Держава вплинула і на зовнішню структуру Церкви. З 1928 року були заборонені всесоюзні з'їзди АСД, центральним керівним органом залишалася Всесоюзна Рада АСД (далі – ВР АСД), яка складалася із п'яти членів президії та одинадцяти керівних проповідників, що утворювали пленум. Зрештою, у грудні 1960 року і цей орган був заборонений, а разом із ним і посади старшого проповідника по СРСР та республіках. Окрім того, з 1955 року конфесія знаходилася у стані розколу, що особливо загострився після заборони діяльності ВР АСД. У Церкві панувала атмосфера взаємних підозр, керівники змушені були ставати учасниками «довірливих бесід» із уповноваженими Ради у справах релігій при РМ СРСР. На початку 1970-х років адвентистська

організація існувала у напівлегальному вигляді: з одного боку законно функціонували зареєстровані в органах державної влади місцеві громади, які перетворилися у своєрідну асоціацію автономних громад, із іншого – продовжував існувати нелегальний керівний центр, до того ж не один. До цього часу горизонтальна структура Церкви наскільки зміцніла, що ліквідація духовного центру не зруйнувала конфесію, хоч і призвела до посилення розкольніцьких тенденцій¹². Широка автономія внутрішнього життя громад, власне адвентистська практика постійного переміщення пресвітерів, вже звична підпільна діяльність упродовж 1940-х – 1950-х років сприяли відносно легкій трансформації церковної організації. Відтепер у практичній діяльності адвентистських громад було багато законспірованого, прихованого. Церква зберігала таємні зв'язки та контакти, джерела надходження релігійної літератури, замасковану організаційну структуру, приховані форми релігійного впливу¹³.

Дотримання радянського законодавства у повній мірі окреслювало релігійним громадам перспективу відмирання у майбутньому. Щоб обійти законодавство і не втратити релігійної активності, віруючі зверталися до нестандартних форм діяльності. У цей час була остаточно сформована мережа підпільних керівних центрів, навчальних закладів, діяльність самвидаву, завуальована система заборонених видів роботи з віруючими. Так, наприклад, виглядали проповіді у «чужих» громадах, які суворо заборонялися. На початку або в кінці богослужіння місцевий пастор запрошував гостей громади передати вітання із інших громад. Гість-проповідник передавав привітання, використовуючи різні уривки зі Святого Письма так, що у вітання вкладалися двадцятихвилинна проповідь.

В умовах постійного контролю все важче було здійснювати й традиційні для адвентистів переміщення проповідників. Для цього також застосовувалися різноманітні способи. Новий пастор, приїжджаючи до призначеної громади, міг скромно сісти в останніх рядах молитовного будинку. Місцевий пресвітер бачив незнайомця, знайомився із ним. Якщо гість зазначав, що він здійснює служіння, йому пропонували проповідувати. І вже під час проповіді пресвітер робив висновок про мету приїзду гостя¹⁴. Наради священнослужителів проводилися таємно, в основному вночі, іноді за межами населених пунктів, наприклад, у лісі. Громади були пов'язані між собою прихованою місіонерською діяльністю, для спілкування активно використовувалися весілля, дні народження, поховання. Існували приховані форми навчання релігії: підготовка до хрещення, під час якої кандидата на хрещення наставляли індивідуально диякони та дияконеси, замасковані біблійні години під час молінь.

Не забували адвентисти й про підготовку майбутніх священнослужителів. Відбувалася вона також таємно, як правило, вдома у студентів. Але були і винятки. Зокрема, на території Молдавської РСР Ф. В. Мельник організував підпільну семінарію з вивчення Старого і Нового Заповітів, біблійних доктрин, «Церковного порядку» тощо. Щоб безперешкодно здійснювати навчання, семінаристи щомісяця виїжджали до Карпат як туристи¹⁵. У Вінницькій області діяли нелегальні школи для підготовки регентів¹⁶.

Якщо органи державної влади позбавляли громаду дозволу на оренду молитовного приміщення, прихожани розбивалися на групи по 3–7 осіб і продовжували збиратися на приватних квартирах. Не могли віруючі полишити і місіонерську діяльність, яка вимагала друкованої літератури, тому постійно діяли джерела її нелегального надходження з-за кордону, була широко налагоджена система самвидаву.

Адміністративні заходи сприяли зростанню сектантського підпілля, адже основний удар влади спрямовувався на легально діючі громади, що ставило незареєстровані в більш вигідне становище і створювало позитивні умови для їх активної діяльності. Щоб уникнути нелегальної діяльності релігійних конфесій та мати можливість повного контролю над ними, у 1970-х роках почалася кампанія по виявленню усіх незареєстрованих громад та якнайшвидшій їх реєстрації. Були видані Постанова ЦК КПУ від 9.10.1973 року «Про посилення боротьби з сектантським підпіллям» та Постанова РМ СРСР 1974 року «Про боротьбу з сектантським підпіллям». Тож адвентисти отримали реальну можливість не лише легалізувати діючі громади, а й утворювати нові. Зокрема, у 1969 році зі 131 громади АСД не були зареєстровані 29, у 1974 році зі 144 – 36, а в 1982 році зі 143 – 9 громад.

Загалом у другій половині 1970-х років ставлення влади до протестантів стало більш лояльним, про що свідчать видані в цей час законодавчі акти. Зокрема, 23.06.1975 року вийшов Указ Президії ВР РРФСР «Про внесення змін і доповнень до постанови ВЦВК і РНК РРФСР від 8.04.1929 року «Про релігійні об'єднання», який надавав релігійним організаціям право купівлі транспортних засобів, оренди, будівництва і купівлі будівель для власних потреб¹⁷. Окрім того, питання реєстрації та зняття із реєстрації відтепер вирішували не місцеві органи влади, а союзний орган – Рада у справах релігій¹⁸. Наступного року вийшло «Положення про релігійні об'єднання в УРСР», затверджене Указом Президії ВР УРСР від 1.11.1976 року. Його текст фактично дублював Інструкцію 1961 року. Однак, з'явився і позитивний момент: дозвіл ремонтувати, купувати і навіть у виняткових випадках будувати культові приміщення¹⁹. З-поміж усіх протестантських об'єднань Положення найкраще було сприйняте у середовищі адвентистів²⁰. 1978 року була прийнята Конституція УРСР, на основі якої у 1981 році був виданий Указ Президії ВР УРСР «Про внесення змін і доповнень до Положення про релігійні об'єднання в УРСР», який вніс до законодавства нову тезу: «Розпалювання ворожнечі і ненависті у зв'язку з релігійними віруваннями забороняється»²¹.

Визначальним для адвентистів сьомого дня стала середина 1970-х років, коли, окрім дозволу на офіційні зв'язки з Генеральною Конференцією, влада дозволила провести двосторонню зустріч, що започаткувала об'єднання Церкви. На цей час держава вже не заперечувала проти створення духовного центру адвентистів, однак його повинні були очолити слухняні, лояльні до влади керівники, за допомогою яких державні структури могли б контролювати процеси, що відбувалися у середині конфесії. Існувала ще одна умова: керівний центр мав бути створений заново, а не відновлений як колишній. Відкритим залишалось

лише питання про форму організації. Церкві АСД, яка звикла до чіткої ієрархії та беззаперечного послуху державним органам, було важко дійти згоди в умовах протистояння кількох сторін. Вони не уявляли примирення та єдності без існування керівного центру. Держава ж, навпаки, прагнула спочатку примирення, подолання екстремізму, цілковитого послуху, а вже потім – створення централізованої структури. Якщо раніше конфлікти в середині релігійних об'єднань були частиною плану щодо їх ослаблення, то тепер єдність Церкви АСД, яка мала сприяти знищенню крайніх проявів екстремізму та фанатизму, ставала частиною загальнодержавної боротьби з сектантським підпіллям²².

Об'єднання Церкви АСД в Україні започаткувала нарада двох сторін, що відбулася 27–28 червня 1976 року. З цього часу угруповання, очолювані М. А. Жукалюком та О. Ф. Парасеєм, вважалися такими, що знаходяться в стані примирення, хоча фактично розкол продовжувався. Починаючи з 1978 року, адвентисти започаткували створення керівної структури середньої ланки – інституту старших проповідників по 11 групах областей.

1979 року адвентистам дозволили заснувати при Московській громаді заочні біблійні курси, навчатися у яких могли й адвентисти з України. Того ж року було узгоджено видання журналу «Адвентистський вісник».

19.06.1985 року в Тулі відбулася I Міжреспубліканська нарада Церкви АСД, на якій була створена Міжреспубліканська координаційна рада, яку від кількох керівної структури відрізняла фактично лише назва. На чолі Ради стали М. П. Кулаков та його помічник – М. А. Жукалюк. Слід зазначити, що на цей час в Росії ворогуючі сторони вже вдалося об'єднати, в Україні ж повне примирення ще не відбулося. Керівництво змушене було діяти «знизу». Так, групи областей у подальшому реорганізувалися у місцеві Конференції, в яких 1987 року були сформовані окремі Ради. Співголовами такого об'єднання стали О. Ф. Парасей, М. А. Жукалюк та В. І. Пролінський.

За часів перебудови держава остаточно визнала за віруючими право на задоволення релігійних потреб, а за релігійними об'єднаннями – право на саморозвиток, безперешкодне виконання культово-обрядової діяльності, місіонерської роботи. У цей час АСД оформлюються у централізовану структуру. Офіційне об'єднання Церкви відбулося 25–27 серпня 1988 року на IV Всеукраїнському з'їзді. Тоді було обране офіційне керівництво, прийнятий Статут. Президентом Українського Уніону Церкви християн Адвентистів Сьомого Дня став М. А. Жукалюк, секретарем – В. І. Пролінський. Упродовж 1988–1990 років були створені спеціальні відділи Церкви: пасторський, музично-хоровий, господарський, фонд будівництва духовного центру, відділ церковного служіння, «дружина пастора», для підготовки програм українською мовою – радіостанція «Голос надії»²³.

У липні 1990 року на 55-му всесвітньому з'їзді Генеральної Конференції в Індіанополісі (США) за Церквою АСД у Радянському Союзі був визнаний статус Дивізіону у всесвітній структурі Церкви АСД. До його складу увійшли п'ять уніонів, у тому числі й український. Президентом був обраний М. П. Кулаков. У зв'язку з утворенням нової структури діяльність Координаційної ради, як такої, що виконала свою місію, була припинена.

28.04.1991 року Законом УРСР «Про свободу совісті і релігійні організації» було відмінено законодавство про релігійні культу 1929 року. Громадяни отримали право не лише поділяти, а й поширювати релігійні переконання, проводити вивчення релігії при релігійних організаціях, визначалася можливість альтернативної військової служби. Релігійні організації, що зареєстрували свій статут, одержували право власності, право засновувати школи, підприємства по виробництву речей релігійного призначення та предметів широкого вжитку, відкривати благодійні заклади, імпортувати та експортувати релігійну літературу, предмети культу та гуманітарну допомогу, брати участь у громадському житті, користуватися засобами масової інформації, утворюватися і діяти без спеціального дозволу органів державної влади²⁴. Відтепер Церква АСД отримала можливість вільного розвитку, припинився контроль з боку держави.

Тож період із початку 1970-х до 1990 року став для Церкви АСД одним із найсуперечливіших. З одного боку, конфесія знаходилася у стані розколу, відбувалася постійна боротьба кількох угруповань за вплив. З іншого – цей період став визначальним у розвитку новітньої історії адвентизму.

Радянське законодавство справляло безпосередній вплив на інституційний розвиток Церкви АСД. У відповідь на вимоги державних органів адвентисти змінювали зовнішньоцерковну структуру, деформували принципи діяльності в середині громад. Однак розвиток конфесії навіть у час найжорстокіших репресій не припинявся остаточно. Часто релігійна діяльність продовжувалася у нових прихованих формах, що дало змогу адвентистам при появі сприятливих обставин швидко відновити і розвинути організаційну структуру. Втручання держави призвело до того, що жорстко централізована та дисциплінована структура Церкви АСД, у межах якої завжди існував чіткий розподіл обов'язків та взаємний контроль організаційних структур, на початку 1970-х років являла собою сукупність автономних громад, які не мали легального керівного центру і у внутрішньоконфесійній діяльності часто змушені були використовувати заборонені радянським законодавством методи. Однак керівники Церкви знайшли в собі сили розпочати конструктивний діалог та об'єднати зусилля задля виходу Церкви з кризової ситуації.

- 1 Вільховий Ю. В. Діяльність опозиційних течій церкви Адвентистів в Україні упродовж 1960-х – середини 1970-х рр. / Ю. В. Вільховий // Історія релігій в Україні: наук. щорічник, кн. 1. – Л.: Логос, 2007. – С. 245–252.
- 2 Докаш В. И. История Церкви адвентистов седьмого дня в Украине XIX-XXI вв. / В. И. Докаш. // Свобода совести в России: исторический и современный аспекты. – М.: Российское объединение исследователей религии, 2006. – 569 с. – (Сб. статей. Вып. 3).
- 3 Гончаров О. Ю. Церковь христиан-адвентистов седьмого дня в России: история, эволюция взаимоотношений с государством (XIX-XX вв.) / О. Ю. Гончаров. // Свобода совести в России: исторический и современный аспекты. – М.: Российское объединение исследователей религии, 2006. – 569 с. – (Сб. статей. Вып. 3).
- 4 Зайцев Е. В. История Церкви адвентистов седьмого дня в России / Евгений Владимирович Зайцев. – Заокский: «Источник жизни», 2008. – 544 с.

- 5 Осадчук П. В. Для слова Божия нет уз: Евангельское служение в условиях тоталитаризма / Петр Васильевич Осадчук. – Заокский: «Источник жизни», 2005. – 84 с.
- 6 Постановление ВЦИК и СНК РСФСР от 8 апреля 1929 г. (СУ РСФСР 1929 г. № 35, ст. 353) «О религиозных объединениях» // Законодательство о религиозных культах / ред. В. А. Куроедова, А. С. Панкратова – М.: Юридическая литература, 1971. – 336 с. – (сборник материалов и документов).
- 7 Инструкция по применению законодательства о культах утверждена постановлением Совета по делам религиозных культов при Совете Министров СССР и постановлением Совета по делам русской православной церкви при Совете Министров СССР от 16 марта 1961 г. // Законодательство о религиозных культах / ред. В. А. Куроедова, А. С. Панкратова – М.: Юридическая литература, 1971. – 336 с. – (сборник материалов и документов).
- 8 Инструкция об учёте религиозных объединений, молитвенных домов и зданий, а также о порядке регистрации исполнительных органов религиозных объединений и служителей культа // Законодательство о религиозных культах / ред. В. А. Куроедова, А. С. Панкратова – М.: Юридическая литература, 1971. – 336 с. – (сборник материалов и документов).
- 9 Центральний державний архів вищих органів влади України у м. Київ (далі – ЦДАВОВ). – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 11. – Арк. 58–59.
- 10 Зайцев Е. В. Вказана праця. – С. 481.
- 11 Указ Президії ВР УРСР від 26.03.1966 р. Про адміністративну відповідальність за порушення законодавства про релігійні культи // Відомості ВР УРСР – 08.04.1966. – № 13. – Ст. 68.
- 12 Вільховий Ю. В. Вказана праця. – С. 247.
- 13 ЦДАВОВ. – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 4. – Арк. 127.
- 14 Осадчук П. В. Вказана праця. – С. 29.
- 15 Там само. – С. 31–56.
- 16 ЦДАВОВ – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 45. – Арк. 16.
- 17 Гончаров О. Ю. Вказана праця. – С. 259.
- 18 Куроедов В. Торжество ленинских принципов свободы совести / В. Куроедов // Наука и религия. – 1978. – № 1. – С. 2–5.
- 19 ЦДАВОВ. – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 47. – Арк. 39.
- 20 Там само. – Арк. 77–78.
- 21 Указ Президії ВР УРСР Про внесення змін і доповнень до Положення про релігійні об'єднання в УРСР // Відомості ВР УРСР – 22.09.1981. – № 38. – Ст. 629.
- 22 ЦДАВОВ. – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 22. – Арк. 43.
- 23 Докаш В. И. Вказана праця. – С. 288.
- 24 ЦДАВОВ. – Ф. 4648. – Оп. 7. – Спр. 612. – Арк. 103–104.

SUMMARY

Natalia Voronyanska

DEVELOPMENT OF CHURCH OF SEVENTH-DAY-ADVENTISTS IS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF SOVIET LEGISLATION (1970-th – 1990)

In the article legislation about the religious cults with beginning of 1970-th to 1990, that was used by of Soviet Union in relation to protestant associations is considered. His influence on development of Church of Seventh-Day-Adventists, forming her institutional structures is analysed. It on the feature of the noted period in development of confession is indicated.

Key words: Seventh-Day-Adventists, legislation, institutional development, instruction, decision.